

Dilemma eller evidens? Hur tänker lärarstudenter kring klassrumsledarskap? [1]

Gunnel Colnerud

Institutionen för beteendevetenskap och lärande,
Pedagogik och didaktik, Linköpings universitet

Marcus Samuelsson

Institutionen för beteendevetenskap och lärande,
Pedagogik och didaktik, Linköpings universitet

Lärarstudenter använder två huvudsakliga strategier för att utveckla sin beredskap att utöva ledarskap i klassrummet. Antingen kan de utveckla en imaginär säkerhet eller en identifierad osäkerhet. Det framkommer av ett aktuellt forskningsprojekt [2] vid Linköpings universitet.

Undervisning är ett yrke där utövaren på egen hand måste skapa de förutsättningar som krävs för att kunna fullgöra arbetsuppgifterna. Det betyder att lärare själva måste organisera och leda arbetet så att undervisning och lärande möjliggörs. Till exempel kan detta jämföras med läkarkåren, där flera andra yrkesgrupper är involverade i förberedelserna inför läkarens möte med patienten. Dessa kan bestå av receptionister, sjuksköterskor och laboratorieassistenter.

Läkarens möte med patienten är uppbyggt på ett sätt som syftar till att lägga större fokus på patientens problem och ger dem möjlighet att se fler patienter. Dessutom kan professionella som arbetar med vuxna förvänta sig att deras patienter eller klienter förblir lojala mot etablerade, yrkesspecifika strukturer.

Skolor är förvisso också organiserade enligt en viss struktur. Men det faktum att det finns ett stort antal elever, som är unga, har olika behov och olika attityder till att tvingas vara där, innebär att det ställs krav på hur läraren utövar sitt ledarskap; ett ledarskap som de ofta måste utöva på egen hand. Mot bakgrund av detta är det inte tillräckligt att lärarstudenter (a) utvecklar sina ämneskunskaper, (b) sin didaktiska kompetens och (c) sin sociala kompetens.

Lärarstudenter måste också, redan under lärarutbildningen, (d) utveckla en typ av ledarskap som utgör grunden för deras förmåga att utöva sitt yrke. De möter i utbildningen olika metoder för att träna sin förmåga att leda klassrumsarbetet, men dessa har sällan visat sig vara tillräckliga (Brohpy, 1988; Jones, 2006; Socket & LaPage, 2002; Colnerud et al, 2008; Wubbels, 2011).

Inom ramen för ett större forskningsprojekt genomfördes intervjuer med studenter som kommit till slutet av sin utbildning. Till grund för denna delstudie ligger intervjuer med tio studenter som alla intervjuades två gånger. I analysen av lärarstudenternas resonemang om ledarskap i klassrummet kunde två kunskapsmodeller utskiljas.

Två kunskapsmodeller

Lärarstudenternas resonemang om ledarskap i klassrummet gjorde det möjligt att urskilja två olika kunskapsmodeller [3]:

- Den vetenskapligt, evidensbaserade kunskapsmodellen har en naturvetenskaplig förebild. Det innebär att den utgår från att det finns vetenskapliga lagar att förhålla sig till som är så pass säkra att man bör följa dem, enligt idén om evidensbaserad kunskap. Modellen bygger

på att det finns idealiska ledarskapsstrategier, och att lärare måste hålla sig till dessa. Strategierna anses säkra då de vilar på evidensbaserad forskning i likhet med den kunskapsmodell som råder, och är relevant, inom medicinsk vetenskap.

- Dilemma-modellen utgår från att läraren använder sitt professionella omdöme för att avgöra vad som är det lämpliga sättet bland flera att agera i den aktuella situationen. Generella lagar saknas. Lärarstudenterna uttrycker sig i detta fall i termer av ett dilemma, ett val mellan två motstridiga sätt att handla där läraren själv måste försöka hitta en lämplig balans. Det finns inte "en riktig" alltid fungerande strategi som lärare måste använda. Lärare måste istället hitta balansen mellan två positioner eller förhållningssätt.

Ledarskap enligt den naturvetenskapliga kunskapsmodellen

Lärarstudenterna som gav uttryck för den naturvetenskapliga kunskapsmodellen räknade upp ett stort antal önskvärda färdigheter och förmågor som lärare måste utveckla. Några av dessa hade vetenskapligt stöd, som att lärare måste ha tillräckliga kunskaper om ämnet de ska undervisa i. Andra färdigheter, utan vetenskapligt stöd, omtalades ändå som säkra och nödvändiga.

En lärarstudent gav uttryck för den naturvetenskapliga kunskapsmodellen och hänvisade till empirisk forskning kring framgångsrikt ledarskap:

Lärarstudent (LS): Det är ju den auktoritativa ledarstilen som i princip alla tycker att man ska eftersträva /.../ man ska ha fasta regler, man ska utfärda rimliga sanktioner, inte bara sätta upp regler själv utan låta eleverna vara med och bestämma. I: Gynnar det regelefterlevnad?

LS: Jag tror det. Det verkar, resultaten i forskningen verkar tyda på det i alla fall.

Den naturvetenskapliga kunskapsmodellen innebär att lärarstudenten har accepterat att forskningen har funnit att särskilda strategier och beteenden bör användas för att nå ett framgångsrikt ledarskap i klassrummet. Det finns förvisso empiriskt belägg för att vissa strategier är framgångsrika, men knappast för att detta gäller i varje enskilt fall. Lärarstudenten kommer troligen i sin yrkesutövning att erfara att det inte finns någon garanti för att en "rätt" strategi kommer att vara framgångsrik i varje situation.

Ledarskap enligt dilemmamodellen

En mindre säker syn på vad ledarskapet kräver framkommer i vad vi här benämner en dilemmamodell. Denna kunskapsmodell innebär att det inte finns "en rätt" strategi som lärarstudenter ska lära sig att använda. Läraren måste istället hitta balansen mellan två positioner.

Lärarstudenterna ger uttryck för en spänning mellan två tänkbara handlingsstrategier som båda har sitt berättigande, men där balansen mellan dem är beroende av kontext och situation. I kontrast mot den naturvetenskapliga kunskapsmodellen som utgår från att det finns vetenskapliga belägg för vissa ståndpunkter lämnar dilemmamodellen öppet för lärarens bedömning i det enskilda fallet.

Fem olika dilemman framträder.

1. **Auktoritet, distans och pondus kontra att vara personlig** - Dilemmat handlar om att ha kontroll över klassen och vad som händer i klassrummet. Lärarstudenterna resonerade om auktoritet som ett nödvändigt inslag, men framhöll också att läraren lättare kommer att få eleverna att följa dem om de också visar sin personliga sida. Avståndet till eleverna bör inte vara så stort att det skadar kontakten mellan dem och läraren, enligt lärarstudenterna.

Jag lämnar normalt ganska stor distans /.../ och ibland känner jag att jag behöver släppa efter lite

mer, men det är ju lättare att bjuda lite mer på sig själv efterhand.

1. **Skapa relationer kontra inte för djupt, inte alltför privat** - Detta dilemma handlar om att skapa ett klimat i klassrummet som är socialt tryggt för både lärare och elever. En miljö som är trygg minskar det motstånd som ofta är inneboende hos eleverna, speciellt när de ställs inför en krävande uppgift. Det handlar om att hitta rätt balans mellan en nära relation utan att bli alltför privat, vilket oroar många lärarstudenter.

Det håller vi på att känna in, var man ska lägga liksom balansgången. Å ena sidan så lockar mig det personliga ledarskapet, att komma nära ungdomarna och kunna liksom stötta och hjälpa. Det är ju en grej som lockar mig, samtidigt som att kunna hålla distansen för att man kanske behöver hålla isär också att vara den som ska betygsätta och bedöma. /.../ har man öppnat upp sig för mycket gör man sig väldigt sårbar också.

1. **Att se alla elever som individer kontra att leda ett kollektiv** - Ambitionen att alla elever ska känna sig individuellt sedda av läraren betonas i många utsagor. Samtidigt måste läraren också leda ett kollektiv och hålla klassen samman som en grupp. Det framstår som delvis oförenliga kvaliteter. Att rikta sig till gruppen är svårförenligt med att samtidigt vända sig till en enskild elev. Likväl är det vad lärarstudenter skulle vilja klara av.

Du måste kunna byta din uppmärksamhet från gruppen till individen, vilket är ganska svårt, tror jag.

1. **Väl förberedd kontra flexibel** - Dilemmat handlade enligt lärarstudenterna om balansen mellan att vara väl förberedd, strukturerad och tydlig i ledarskapet och att kunna utöva ett flexibelt ledarskap.

Förmågan att läsa situationen, att vara förberedd och även närvarande i nuet, att vara väl förberedd men kunna improvisera.

1. **Kunskapsmål kontra demokratiska mål** - Valet mellan kunskapsmål och demokratiska mål framstod också som ett dilemma för lärarstudenterna.

Att det för att uppnå något och samtidigt /.../ att forma dem till goda människor.

Pedagogiska implikationer

Några lärarstudenter gav uttryck för den naturvetenskapliga modellen, där vissa ideala strategier antas vara mera framgångsrika än andra. Dessa lärarstudenter riskerar, när de börjar arbeta som lärare, att upptäcka begränsningen av sådana rekommendationer. Det gäller särskilt när de ställs inför komplicerade situationer där de omedelbart tvingas improvisera. Dessa lärarstudenter kan antas träda in i läraryrket med en imaginär säkerhet om vad som krävs av dem som ledare i klassrummet.

Flertalet lärarstuderande som resonerade enligt dilemmamodellen verkar inte vara ute efter en evidensbaserad metod för klassrummet ledarskap. Dessa lärarstudenter är troligen förberedda för komplexiteten i ledarskapet och klara över att de kommer att behöva fatta viktiga beslut på egen hand, ibland utan mycket tid för eftertanke. Dessa lärarstudenter kan antas träda in i läraryrket med en identifierad osäkerhet om vad som krävs av dem som ledare i klassrummet.

Wubbels (2011) försökte hitta den bästa ledarskapsmetoden, men kom fram till att varje lärarstudent måste lära sig att handla lämpligt vid varje särskilt tillfälle i varje särskilt klassrum (s.128). Mot bakgrund av resultatet i vår studie drar vi slutsatsen att en samtida lärarutbildning bör bidra med ett språk och en begreppsapparat för analys av en bred repertoar av dilemman som kan förväntas uppkomma.

Lärarstudenternas resonemang stödjer vårt antagande om att de (a) behöver rustas med en stor och bred repertoar av strategier och (b) förmågan att identifiera den bästa handlingen i varje situation.

1. Den som vill läsa en mera grundlig beskrivning av studien kan hämta den engelska versionen på nätet: Samuelsson, M & Colnerud, G. (2015) I: D. Garbett, & A. Ovens, (Editors) Teaching for tomorrow today. Auckland: International Association of Teachers and Teaching and Edify Ltd, sid 312-320. https://www.researchgate.net/profile/Marcus_Samuelsson/publications

2. Projektet: Simulerade provokationer - Lärarstudenters föreställningar och strategier för ledarskap i klassrummet. Finansierat av Vetenskapsrådet.

3. Teorin om professioners olika kunskapsmodeller är hämtad från Rolf (2006).